20· ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1847 ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ · ԹԻՒ 25—78 ՀԷ ՄՈՒՀԱՐԻԵՄ· ՌՃԽԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱՋԱԿԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ Ղուռուշ 100։ Վեցամսեայ գին Ղուռուշ 52 1/2։ Եռամսեայ գին 26 3/4։
Հինգ ստորագրուոց գտնոցին մէկ օրինակ իրեն ձրի դիտի տրուի։
Այս Լրագիրը ամեն շաբաթ օրերը կը հրատարակուի։

Պոշիսեն դուրս գացած Լրագիրներուն փոսիային ծախքը առնոցին ցիրայ է։
Իր շահին համար շուր մը հրատարակեչ ուզողը դիտի ջնարէ տոցին 40 փարայ։
Ղորատիղ գրոց ծանուցումը ձրի է։ Դուրսեն եկած նամակներուն փոսիային ծախքը իրկոցը դիտի ջնարէ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Մայրաքաղաքիս մէջ ընդհանուր ուրախութիւն մը կը տիրէ միշտ որովհետեւ թէ Ընտաւլուի և թէ Ռումելիի մէջ պատերազմի զարաւած գունդերէն ամեն օր բարեյաջող լուրեր կ'առնուի, ինչպէս այս շաբթու ալ Սելանիկի վրէօ-ովխել մը Ալպանիայի ապստամբներուն գլխաւորներէն իսկուեցաւ հոս և Տուժիկի լեռներուն քիւրտերուն ձեռքէն ազատուիլը իմացուեցաւ։ Մինակ ջօլէ-ան էր ամէնուն որոմնութիւն պատճառողը անոր ալ ձայնը գլխովին կտրեցաւ։

— Ալիայի բանակին պատերազմական տաճին նախագահ ընդհանուր տեղակալ Սապրի փաշան, վեզիրութեան բարձր ատիճանին հասաւ և Խարբուրթի կառավարիչ անուանեցաւ։

— Նոյնպէս Ալիայ բանակի պատերազմական ատենի անդամ Պէքիր փաշային միրիմիրանութեան ատիճանը շնորհուեցաւ։

— Նոյն ատենի անդամ ընդհանուր տեղակալ Հիւսէին փաշան մեռնելով հետեւեալ փոփոխութիւնները եղան։

— Մոհամմէտ փաշան պատերազմական ատենի նախագահ կոչուեցաւ Սապրի փաշային տեղը։

— Նոյն ատենի անդամ Լիմին փաշան ընդհանուր տեղակալութեան ատիճանը ստանալով Հիւսէին փաշային տեղը յաջորդեց։

— Զանախ քալէի զինուորական կառավարիչ Հասան փաշան անցեալ շաբաթ օր Մայրաքաղաքս հասաւ։

— Վ. սեմավոյլ Իպրահիմ փաշային որդին Մուսթաֆա պէյը որ արտաքին գործոց պաշտօնատարին գրատան պաշտօնեաներէն էր անցեալ շաբաթ օր մեկնեցաւ ասկէ դէպ 'ի Աղեքսանդրիա իւր Սապիհ պէյ ազգականին հետ որ այն ալ նոյն գրատունն էր։

— Ամենուն յայտնի է որ՝ մեծաղօր Ինքնակալին և կառավարութեան բարեկարգ անօրէնութեամբը զինուորական կարգի թէ հրամանատարներուն և թէ հասարակ զօրքերուն՝ ուրիշ կարգի մարդոցմէն զատուելու համար նշաններ որոշուած է, հագուստի մասնաւոր կերպ մը, և ֆէսէրոն վրայ՝ ամէն մէկուն իրեն ատիճանին համեմատ արծաթէ կամ պղինձէ նշան։ Այս բաներս մեծաղօր Ինքնակալին հաւնածը ըլլալուն համար՝ շատ մարդիկ թէ զինուոր, և թէ ուրիշ կարգի, իրենց պզտիկ ազգին ալ գործ կ'ածէին. տասն կամ տասն և երկու տարուան կամ աւելի պզտիկ ազգ մը՝ թէպէտ զինուոր ըլլալու տարիքը հասնելուն շատ ժամանակ կ'ուզէր, բայց այս նշանները իրեն ծնողքէն առած կ'ըլլար իբրեւ զարդ։ Այնք ընտանիներուն գիտաւորութիւնը գէշ չէր. բայց տակէն զինուորական ատիճանին յատուկ եղած նշանը առ հասարակ տարածել ելլելուն համար մեծաղօր Ինքնակալին և կառավարութեանը ունեցած դիտաւորութիւններուն հակառակ կուգար. անոր համար Ինքնակալին կողմէն յատուկ հրովարտակ ելաւ, որ մարդ չի համարձակի զինուորներուն յատուկ եղած նշանները իրենց ազգը թէ ֆէսին և թէ հագուստին վրայ այսուհետեւ գործածելու, թէ և ազգն հայրը իրօք զինուոր եղած ըլլայ. և թէ որ մէկ տղու մը վրայ ատանկ բան մը տեսնուելու ըլլայ նէ՝ որու տղայ ըլլալը հարցուելով տէրը պիտի գտնուի, և բարձր հրամանի անհնազանդ գտնուելով ատանկ գեղեցիկ կարգադրութեան մը խանգարիչ ըլլալուն արժանաւոր պատիժը պիտի առնէ։ Այս հրամանագիրս ճամբիները կարգացուելէն ետքը՝ ամենուն ծանօթ ըլլալու համար տէրութեան թագվէի վաքէ լրագրին մէջն ալ հրատարակուած է։

— Օսմանեան մեծաղօր տէրութեան շատ երեւելի քաղաքներուն մզկիթներուն քով մէկ մէկ մոլվէրիխանէ անուանով մատնաւոր շինուածք մը կ'ըլլայ, ուր տեղ ճիշդ ժամանակ ցլցլնող ժամացոյց (այար սաաթ) կը դրուի. որպէս զի ամէն մարդ ժամանակը գիտնայ, և մահմէտական կրօնից հետեւողներն ալ աղօթք ընելու համար որոշեալ ժամանակը իմանալով աղօթքի պատրաստ գտնուին։ Դրապուզան քաղաքը թէպէտ մեծաղօր տէրութեան երեւելի քաղաքներէն մէկն է. բայց մինչեւ հիմայ անանկ մոլվէրիխանէ մը չունէր։ Հիմայ քաղաքացւոց եռանդագին հրամանաւ մը կոստանդնուպոլսոյ կենալով զանազան տեղեկութիւններ հաւաքելէն ետքը գացեր է Տրապիզոն ուր կէց այսպէս կը շարունակէ իր ճանապարհորդութեան պատմութիւնը (հարց բ. էջ 24) Տրապիզոնէն ելանք 1701 յունիսի 2ին դէպ 'ի Արզրում գնալու. մինչեւ Պայպուռտ ուր վեց օրը հասանք. երկիրը ըստ մեծի մասին լեռնային էր ու այս լեռները իրենց հանքային կազմքը ինչպէս որ կրած բոյսերովնին շատ նմանութիւն ունէին Եւրոպայի Ալպեան ու Բիւրենէյի լերանց հետ, բայց միայն առոց չափ բարձր չէին. երբոր Պայպուռտու մօտեցանք երկրին տեսքը մեկէն 'ի մէկ փոխուեցաւ Ալպեան ու Բիւրենէյի լերանց հետ ունեցած նմանութիւնը չի մնաց ու առջեւնուս վարագոյր մը վերցածի պէս սկրսանք նոր դաշտավայր տեսնել. ինքնք գեղեցիկ ու կանաչ ձորերու մէջ որոնք զարդարուած են բազմաթիւ աղբիւրներով ու զանազան նոր տունկերով. այսինքն անանկ տունկերով որ մեր քաղաքները տեսածնուս շատ տարբեր են ուրեմն ալ չէինք գիտեր թէ որոնց վրայ վազենք ու որոնք յափշտակենք. (հոս կը հիշեի շատ մը բոյսերու նկարագրութիւնը) Պայպուռտ զատ 'ի վեր ապառաժի մը վրայ հաստատուած փոքր բայց անմարտնչելի քաղաք մը է. քիչ ժամանակ հոս կեցանք ու գացինք Արզրում որն որ բարձր լերանց շղթայի մը տակը գտնուելուն կլիման շատ դառն է, յունիսի մէկին ձիւն էր ինկեր ու ցորենը միայն սեպտեմբեր ամսոյն մէջը կը հնձուի եղեր. այս քաղաքս շատ տեսակ հանքեր ունի ու կարելի է բնտռելով հանքային ածուխ ալ գտնուի որն որ քաղաքին մեծ օգուտ մը կ'ըլլայ վասն զի երկու երեք աւուր ճամբէ մօտ տեղ փայտ չի կայ. շատ պատուական ու անուշ ջուրեր կան բայց գինին ու օղին գէշ ու սուղ են. միսը համեղ է ու վրաստանի կողմերէն բերուած ընտիր պտուղներ կը գտնուին. Արզրում Տրապիզոնէն գեղեցիկ է ու կարծիքով 18,000 տաճիկ 6,000 հայ ու 400 հոռոմ բնակիչ ունի. հայերը մէկ Եպիսկոպոս ու երկու Եկեղեցի ունին քաղաքին մէջ ու քանի մը ալ Վանք մօտ դաշտերը ինչպէս են Մեծ Վանք Կարմիր Վանք Լաչին, ամենքն ալ Երիվանու կաթուղիկոսին կը բերելենները մեծաղօր տէրութեանը աղերսագիր մը ընելով մէկ մոլվէրիխանէ մը ուզելնին բարեսէր Ինքնակալին ալ հաճոյ ըլլալով հրաման եղաւ որ՝ մեռնող Օսման փաշային ժամանակը շինուած ճամբին քովը ամրողջ քարուկիր շինուածով մէկ մոլվէրիխանէ մը շինուի. և այս հրամանս մեծ փոխարքային կողմէն Դրապուզանի բարձրագոյն փաշային գրուեցաւ։

— Սկսէց առաջ մեծաղօր Ինքնակալը կամք ընելով որ իր ընդարձակ տէրութեան երկիրները գործածելու Թուղթերուն գործարան մը ալ իր երկիրներուն մէջ գտնուի. այս բարեսէր կամացը գործադրութիւը եղաւ, Տիւզեան Կարապետ և Մինհրան Զելէպիներուն հոգացողութեամբը։ Իզմիրու կողմը մէկ Թղթոյ գործարան մը շինուեցաւ ըսմինցաւ, և Թուղթ ալ կը շինուի կոր. և հոն շինուած Թուղթերն ալ շատ ապէկ՝ և վրան գիր գրուելու յարմար և գործածութեան գաղու ըլլալը՝ Լոչվէմ վաքէ լրագրոյն համեմատ մենք ալ մեր այս լրագրոյս միջոցաւը հասարակաց ծանուցանելը յարմար սեպեցինք։

— Զաթաղճայի կողմերը բնակող Ալի անուն չինկիանէ մը՝ նոյն գաւառին նաչալ էֆոյի- ըսուած գիւղին բնակիչներէն քէօսէ օղլու Լօմէր և ուսդա Լանքօ անուն մարդոցը ցորենին կալը կրակ ձգեր, և հոն դիղուած ինչքերնին այրեր, ինքն ալ փախեր էր։ Հիմայ յիշեալ Ալին բռնուած, և ղապիէին դուռը բանտը դրուած է։ Յիշեալ կալերը կրակ ձգողը այս մարդս ըլլալը՝ այն կողմերէն եկած դատաստանական գրութիւններովը հաստատուած է. և եղած վնասներն ասանք են։ Լանքոյին եօթանասուն քիլէ քթանի հունտը և քսան քիլէ ցորենը այրեր է. և քէօսէ օղլուին մէկ նոր սայլը. և հինգ քիլէ ցորենը այրեր է։ Այսանք յիշեալ չինկիանէն հոս ալ իր բերնովը խոստովանեցաւ։ Լաւ որովհետեւ արդարութեան կանոնաց համեմատ՝ առատագութ Ինքնակալին ալ կամքն է որ մարդ վնաս չի կրէ. ուստի նախ և առաջ այս վնասը կրողներուն վնասը հատուցանելը չինկիանէ Ալիին կողմէն կարգին դրուեցաւ. և ետքը ըրած չարագործութեանը փոխարէն արժանաւոր պատիժը տրուեցաւ։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ազնիւ հրատարակիչք Հայաստանի։

Տեսնելով որ ազգերնուս մէջ շատերը հաճութեամբ կ'ընդունին ձեր բազմօգուտ օրագրին կամ ուրիշ գրուածքներու մէջ ազգային տեղեկութիւնները, համարձակեցայ ուղղել յարգութեանդ յետագայ ծանօթութիւններս, որոնք փարիզու արքունի գրքատունը հռչակաւոր բնագէտ Բիդօն տը Դուռնդֆօսի (ռըլասիօն տէօն վօյաժ տիւ ըվան) այսինքն արեւելեան քաղաքներու մէջ եղած ճանապարհորդութեան մը պատմութիւնը կոչուած հաղուագիւտ գրքին մէջէն ժողված եմ. բոլոր ինչ որ Դուռնդֆօս մեր ազգին վրայ գրած է իմ աչքիս արձան մը կ'երեւայ, և աս ոչ միայն հեղինակին քիչ շատ հընութեանը և իր դարոյն մէջ էն երեւելի իմաստնոց կարգը դասուելուն համար, այլ մանաւանդ օտարազգի ըլլալովը անուշաս ճշմարտութենէն զատ բան մը գրելու պարտաւորութիւն չունենալուն համար։

Դուռնդֆօս Գաղղիացի էր ու 1701 ին Գաղղիայի տէրութեան հրամանաւ ու ծախիւքը չորս հինգ ընկերով դէպ 'ի արեւելք խրկուեցաւ քաղաքական ու աշխարհագրական տեղեկութիւններ հաւաքելու ու բնական գիտութեանց մէջ գիւտեր ընելու համար որոնցմով իր գիրքը լեցուն է, որովհետեւ այն ժամանակը Եւրոպացիք մեր երկիրներուն վրայ որոշ տեղեկութիւններ չունէին ու շատ կը բաղձային ճանչնալ բնաւորութիւնիս վարքերնիս ու քաղաքներնուս գեղեցկութիւնը և 'ի վեր քան զամենայն մեր Հայաստանի գեղեցկութիւնը, ինչպէս որ կ'ըսէ հեղինակն ալ ուր որ դրախտը կառոյց Աստուած. բայց թողուք ամենը մէկդի ու մինակ մեր ազգին ու հայրենեացը վրայ գրածը լսեմք։

Ճանապարհորդնիս ժամանակ մը Կոստանդնուպոլսոյ կենալով զանազան տեղեկութիւններ հաւաքելէն ետքը գացեր է Տրապիզոն ուր կէց այսպէս կը շարունակէ իր ճանապարհորդութեան պատմութիւնը (հարց բ. էջ 24) Տրապիզոնէն ելանք 1701 յունիսի 2ին դէպ 'ի Արզրում գնալու. մինչեւ Պայպուռտ ուր վեց օրը հասանք. երկիրը ըստ մեծի մասին լեռնային էր ու այս լեռները իրենց հանքային կազմքը ինչպէս որ կրած բոյսերովնին շատ նմանութիւն ունէին Եւրոպայի Ալպեան ու Բիւրենէյի լերանց հետ, բայց միայն առոց չափ բարձր չէին. երբոր Պայպուռտու մօտեցանք երկրին տեսքը մեկէն 'ի մէկ փոխուեցաւ Ալպեան ու Բիւրենէյի լերանց հետ ունեցած նմանութիւնը չի մնաց ու առջեւնուս վարագոյր մը վերցածի պէս սկրսանք նոր դաշտավայր տեսնել. ինքնք գեղեցիկ ու կանաչ ձորերու մէջ որոնք զարդարուած են բազմաթիւ աղբիւրներով ու զանազան նոր տունկերով. այսինքն անանկ տունկերով որ մեր քաղաքները տեսածնուս շատ տարբեր են ուրեմն ալ չէինք գիտեր թէ որոնց վրայ վազենք ու որոնք յափշտակենք. (հոս կը հիշեի շատ մը բոյսերու նկարագրութիւնը) Պայպուռտ զատ 'ի վեր ապառաժի մը վրայ հաստատուած փոքր բայց անմարտնչելի քաղաք մը է. քիչ ժամանակ հոս կեցանք ու գացինք Արզրում որն որ բարձր լերանց շղթայի մը տակը գտնուելուն կլիման շատ դառն է, յունիսի մէկին ձիւն էր ինկեր ու ցորենը միայն սեպտեմբեր ամսոյն մէջը կը հնձուի եղեր. այս քաղաքս շատ տեսակ հանքեր ունի ու կարելի է բնտռելով հանքային ածուխ ալ գտնուի որն որ քաղաքին մեծ օգուտ մը կ'ըլլայ վասն զի երկու երեք աւուր ճամբէ մօտ տեղ փայտ չի կայ. շատ պատուական ու անուշ ջուրեր կան բայց գինին ու օղին գէշ ու սուղ են. միսը համեղ է ու վրաստանի կողմերէն բերուած ընտիր պտուղներ կը գտնուին. Արզրում Տրապիզոնէն գեղեցիկ է ու կարծիքով 18,000 տաճիկ 6,000 հայ ու 400 հոռոմ բնակիչ ունի. հայերը մէկ Եպիսկոպոս ու երկու Եկեղեցի ունին քաղաքին մէջ ու քանի մը ալ Վանք մօտ դաշտերը ինչպէս են Մեծ Վանք Կարմիր Վանք Լաչին, ամենքն ալ Երիվանու կաթուղիկոսին կը հնազանդին. քաղաքիս մէջ շատ պզտիկ անօթք կը շինուի ու մեծաւուտուր կ'ըլլայ կղնաքիսի (ղերեւէվայի) մորթի վրայ որն որ տեղացիք կորան. Պարսկաստանու ու Հնդկաստանու բոլոր վաճառքը հոս կէց անցնելով կուգան Եւրոպայ ու ուրիշ տեղուանք. Արզրումու մօտերը գետինը շատ ուշաբոյր է ցրտերուն պատճառաւ. յունիսի քսանի գիշերը ջուրերուն երեսը մէկ երկու ժամ առտուան արեւին տաքութիւնը դիմանալու չափ սառած էր Կարմիր վանքը (որուն գմբեթը կարմիր է) քաղքէն իրեք ժամ հեռու է, ու աւուր մը ճամբայ հեռու տուրբ Գրիգոր անուն վանքը կայ բոլորովին անծածկոյթ ձորի մը մէջ ուրտեղ մացառք անգամ չէ բուսած ու աս տեղս հողին մէջ հանքային հասարակ աղ ու տեսակ մը ուրիշ աղ (սէլ ամոնիաք) ալ գտնուելուն համար ձիւնը երկար ժամանակ չի հալիր. Կարմիր վանքէն Եփրատին բղխած տեղը գացինք գեղեցիկ ձորերէ անցնելով որոնց մէջ ծանր ծանր կը սողայ այս երեւելի գետը. դաշտավայրը զուարճալի է, ամէն կողմէն հազարաւոր աղբիւրներ կը վազեն բայց անտառ բնաւ չի կայ ու լեռներուն վրայ քանի բարձրանաս գտնուած նոյն տեսակ բոյսերը այնքան կը մանրընան. Թոխատու ու Վրաստանու կողմերը հունձքը յուլիսի վերջերը կ'ըլլայ բայց Արզրում միայն սեպտեմբեր ամսոյն մէջ. ըսել է որ տեղը շատ բարձր ցուրտ ու ուշաբոյս է. Արզրումէն երեք չորս ժամ հեռու սլըզնձի ու արծթի հանքեր կան ու այս հանքերուն մէջ ոսկի գծերով տեսակ մը լաղիւլի (քար մի է) կը գտնուի. թէպէտ և բլոց վրայ ձիւնը երկար ժամանակ չի հալիր կը մնայ. դաշտագետինը բոլորովին չոր ու աշխոյժ է, և եթէ ցորենները ջուռելու չը լլան կը խանձին կը մնան. զարմանալի է որ Արշակեղագոսի կղզիները հոսկէց աւելի տաք կ'ըլլայ ու անձրեւներն ալ աւելի նուազ են բայց ցորենը առանց ջուռելու կը հասնի. (հեղինակը ասոր պատճառ կը բռնէ հողին աղուութիւնը բայց օգին խոնաւութիւնը որ աւելի նուազ է Արզրումայ նման բարձր ու լեռնային քաղաք մը քան թէ ծովու մօտ գտնուած տեղուանք կրնայ նաեւ ասոր պատճառ մը ըլլալ)։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍՊԱՆԻԱ։ Տակաւին ֆոլէտ ըսուածներուն ապըստամբութիւնը և կռիւը դադարած չէ։ Առաջկուց Սպանիայի Բադալօնիա գաւառը գտնուողներուն հետ երկու հարիւր ֆոլէտ ալ միացան, որ Բամբըլոնէն անցնելով Սպանիա մտած էին. և ամէն մէկը երկերկու ՌԻ-ՖԷՆԻ ունէին։ Լաւ որովհետեւ Սպանիայի ֆոլէտները զէնքի պակասութիւն ունենալնուն համար էր որ շատ դէշութիւն չէին կրնար ընել, ասոնց ամէն մէկուն երկու ՌԻ-ՖԷՆԻՆ Գալը՝ ջրոս հարիւր հոգի ըսել կ'ըլլայ։

Թագաւորական զօրաց զօրապետը Կոնզալէզ լաֆօն, ֆոլէտներուն Լադարդուս զօրապետին վրայ քալեց, որ 150 մարդով Բռաս տէ քսիօգ տեղին մօտերն էր։ Լադարդուսին մարդոյը շատը վիրաւորուեցան, և երկուքն ալ մեռան, որոնց մէկը զինուորական հրամանատարներէն էր։ Լաֆօնին զօրքէն միայն երկու հոգի վիրաւորուեցան։ Երբեմն ասանկ յաղթութիւններ կ'ըլլայ. սակայն ֆոլէտները չեն վհատիր, որովհետեւ իրենց վրայ ուժ և պատերազմական վարպետութիւն աւելի կ'իմանան. բայց երբեմն յաղթող ըլլալնուն պատճառը իրօք ուժ ունենալնին չէ. այն է որ տեղերնին լեռներու և անտառներու մէջ է, այն տեղերուն ամէն կողմը շատ աղէկ գիտեն. կը պահուին. և երբ որ խելքերնին կտրէ որ յաղթող կրնան ըլլալ, այն առենը երեւան կ'ելլեն։ Ընտանկ իքէն ալ՝ երբեմն ասանկ յանկարծակի հմուտ զօրավարներու ձեռք կ'անցնի։ Ապատամբութիւնը ուր որ ըլլայ նէ, թէպէտ երբեմն կ'ուժգնայ, տարիներով ալ կը քշէ, բայց վերջապէս օրինաւոր իշխանութիւնը յաղթող կը գտնուի։

ԶՈՒԻՑԵՐԻ։ Այս երկրիս ռապֆալներուն և առանձին դաշնակցաց մէջ պատերազմը սկսած է։ Առ այժմ առանձին դաշնակիցներէն երկու գաւառ՝ առանց պատերազմի անձնատուր եղած են ռապֆալներուն. մէկը Ֆռիպուրկ. որուն ընդհանուր զօրապետ Պ. Մայլարտօզին համար կ'ըսեն որ իր հայրենեացը մատնիչ եղաւ, իրեն պէտք եղած օրը իր պաշտօնէն հրաժարուելով և զօրքը անդրսի ձգելով. զօրքն ալ անձնատուր ըլլալուն տեղը անտառները ցրուեցան. թէ որ Պ. Մայլարտօզը ձեռքերնին անցնի նէ՝ կեանքը վտանգի մէջ է։ Լաւ Ֆռիպուրկ մտնող ռապֆալ զօրքը շատ դէշութիւններ ըրին. եկեղեցիներ կողոպտել. սրբութիւն սրբոցը գեանի վրայ թափել ոտքի տակ առնել. քահանայ մը կտոր կտոր ըրին. որուն յանցանքը միայն քահանայ գտնուիլն էր։ Լաւ ուրիշ շատ ամբարշտութիւններ ըրին։ Քահանային անունն է Տ. Տրլիւք։ Անձնատուր եղող երկրորդ գաւառն է Օուկ. ասոր վրայ տակաւին մանրամասն տեղեկութիւն չունիմք։

Ռապֆալները Ֆռիպուրկ առնելէն ետքը Լուցէռնը գացին. սատիկ պատերազմաւ քաղաքը մտան. բայց Լուցէռնի կառավարութիւնը անպատիները գրաւնուած տակը և պէտք եղած թուղթերը և ուրիշ հարկաւոր բաները հետ առնելով՝ Լուցէռնի լճէն անցան նաւով. Ուռի և Ունդէռվալտէն գաւառները ամրացան։

Ուռի գաւառին բնակիչներն ալ՝ որ առանձին դաշնակից գաւառներէն է, ռապֆալներուն Դէսէն կամ Դիւլինօ գաւառը մտան. և գրեթէ բոլոր գաւառին տիրեցին, և Դէսէնի մարդոյ շատն ալ յօժարութեամբ ասոնց յարեցան։

Աւստրիա, Գալիցիա, Բրուսիա, Ինկիլիզ և Ֆռանսայի տերութիւնները այս երկրիս պատերազմը խաղաղելու համար մէջ մտնելու խօսք ըրած են։ Բայց ռապֆալներն ալ յայտարարութիւն հանած են որ ուրիշ տերութիւններուն մէջ մտնելը չեն ընդունիր։ Օրիւցցերիի Նէօշատէլ գաւառը այս կռիւներուս մէջ չէզոք մնացած է։ Ռապֆալները այս գաւառս ալ բռնադատեցին իրենց հետ առնելու. բայց Նէօշատէլ դէմ կեցաւ. չէզոքութիւնը պաշտպանեց։ Այս գաւառս որովհետեւ մտնաւոր կերպով մը Բրուսիայի թագաւորութենէն կախում ունի, Բրուսիայի թագաւորը երբ ասոնց հաստատ մնալը իմացաւ իրենց չէզոքութեանը վրայ, քաջալերութեան թուղթ մը գրեց գաւառիս կառավարութեանը. որով կատարեալ հաճութիւնը կը ցուցնէ ասոնց չէզոք մնալուն. և կը յորդորէ որ չէզոքութիւնին հաստատ պահեն։

Ֆռանսիզները Օրիւցցերիի սահմանագլուխները շատ զօրք կը խրկեն կոր։ Լաւ Դէսէն կամ Դիւլինօ գաւառը օճոպէրպոնին կամ առանձին դաշնակցաց ձեռքը անցնելովը՝ սօճոպէրպոնին դիւրին եղած է Աւստրիայի ձեռքը գտնուած Իտալիայի մասին հետ ազատ հաղորդակցութիւն ընելու։ Բայց կը լսեմք՝ կ'ըսեն Ֆռանսիզի օրագիրները, որ Լուցէռնը ռապֆալներուն ձեռքը անցնելը ուրիշներ Դիւլինօէն եւ քաշուեր են։

Օրիւցցերիի այս պատերազմս ժամանակիս երեւելի դիպուածներէն է կրօնական և քաղաքական կարգի մէջ. և ընդարձակ գրելու արժանաւոր բան մըն է. բայց մենք առ այժմ բաւական կը սեպեմք եռեւէ եռեւ առնուած լուրերը համառօտ հրատարակելը։

— Ինկիլիզի տերութեան կողմէն դեսպանութիւն Պէռնա կեցող Պ. Ռիլը իրիկուն մը Պէռնայի աբուարձաններուն մէկը զբաղարձութեան համար գընացած ըլլալով՝ եւ դարձած առենը հանդարտիկ քաղաքը կը մտնէր, պահպանութեան կեցող զօրքերուն մէկը ասիկայ կը դարձընէ. և թէպէտ կ'իմանայ ալ որ ինկիլիզի դեսպանն է, բայց մտիկ չընելով կը տանի։ Պ. Ռիլ՝ զօրապետին ալ կ'իմացընէ իրենով ըլլալը. բայց ազատուելուն տեղը անարգութիւն ալ կը լսէ. քանի մը ժամ բանտի պէս կը կենայ հոն. մինչեւ Բօլէյիայէն մէկը կուգայ դիպուածով. և ճանչնալով Թող տալ կուտայ և ներումն կը խնդրէ։ Պ. Ռիլ գրով գանգատ կ'ընէ Պէռնայի կառավարութեան գահերէց Պ. Օխսէնպայնին. և հատուցում կ'ուզէ, բայց առջի բերանը ասիկայ ալ շատ հոգ չըներ. բայց Պ. Ռիլ կը պնդէ. և կ'ըսպառնայ որ՝ թէ որ իրեն դէմ եղած անարգութեանը հանդիսաւոր կերպով հատուցում մը չըլլայ նէ, գահերէց կամ անոր փոխանորդը գալով կառավարութեան կողմէն իրմէ թողութիւն ուզելով, ինքն ալ կը ձգէ Ինկիլիթէռա կը դառնայ։ Հարկ եղաւ որ նախագահին փոխանորդը Պ. Ֆուլէ՝ երթայ այս պատուաւոր հատուցումը ընելու։ Երիկայ որովհետեւ մինակ գնայ իբրեւ առանձին մարդ, կառավարութեան սպասաւորներէն մէկը հետը չառնելով. որ իբրեւ փոխանորդ գնացած առենը հարկ էր որ անանկ երթայ, ուստի Պ. Ռիլ ասոր գալը չընդունեց, և քսմն ալ բերել չի տուաւ։ Պէտք եղաւ որ Պ. Ֆուլէ ետ դառնայ. հետը մարդ առնէ, և իբրեւ կառավարութեան գահերէցին փոխանորդ գայ ներում ուզելու. և այս կերպով բանը լըմընցաւ. Պ. Ռիլին սիրտը հանդարտեցաւ։

ՇՈՒԷՏ։ Այս թագաւորութեանս երկիրը խմայուելով որ Ռուսատան ֆօլէռա կայ, վեց նաւ հանեց ծովը այլ և այլ մեծութեամբ, մէջերնին բժիշկներ ալ դնելով. որպէս զի Ռուսաց սահմանը գտնուած Շուէտի քաղաքները վերակացութիւն ընեն. այս հիւանդութենէս բռնուած մը լսեն նէ երթան գարման ընեն։

Ուրիշ տեղեր նայելով Ռուսաց երկրին մէջ ֆօլէռան շատկէկ կատարած կ'ընէ կոր։ Տանիմարքայի Հօլշդայն գաւառի քաղաքներուն մէկին ալ ֆօլէռայէ հիւանդութիւն տեսնուելը է, բայց ուրիշ տեղեր մեղմ են. բաղմամարդութեանը նայելով դիպուածները քիչ են։ Ռուսատանի մէջ ալ մեռնողները աւելի աղքատներն են։ Ասոնց վրայ խորհրդածելով կը գտնեմք որ խմմուելը մէկ մասնաւոր կերպով մը մարդս ընդունակ կ'ընէ կոր այս հիւանդութեանս, մասնաւանդ օղին (ռախին)։ Յայտնի է որ՝ այս խմելիքս խմող շատ կայ Ռուսաց մէջ. և այն ալ աւելի՝ ստորին աստիճանի մարդոց մէջ։ Թէ որ այս բանս ասոյդ ըլլայ նէ, որ մեղի խիստ հաւանական կ'երեւի, զգաստութեան ընկերութիւնը ընդունող երկիրները, ինչպէս են Ինկիլթէռա, Իռլանտա, Բրուսիա, և Նէմցէատանի քանի մը ուրիշ տեղերը, այս սոսկալի պատուհասէս ազատ կը մնան։ Ինչու համար անանկ խրմուելքներուն ետեւէն խնալու է, որ քսակի վնասակար են. խելքի վնասակար են, առողջութեան վնասակար են. և մարդս մարմնոյն ասանկ սոսկալի ախտերու յարմարութիւն կուտան։ Այսքան վնասներու դէմ թնչ օգուտ ունին, որ այն օգտին խաթերը համար շատ մարդիկ այսքան վնասներու և փառանգներու իրենց անձը մատնելու յանձնառու կ'ըլլան։ Բայց թէպէտ կարգնցընելու վատանգի մէջ կամաւ ինքը զինք տալու մարդոց թէպէտ համոզելու համար խօսք գտնելու՝ ճարտասանական արուեստը կանոն չէ՞ տուած։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ։ Պարսից աղգին հին կրօնքը յայտնի է որ կրակ պաշտել էր։ Երբ որ մահմէտական կրօնքը Պարսից երկիրը զօրացաւ, հին կրօնքին հակեալ մարդոցմէն շատը անկէց գաղթեցին Հնդկաստան գնացին, և հոն փարէի կամ կէր կամ կէր անուանով կը ճանչցուին։ Այս վերջին անուանս աղաւաղեալն է կէաբ՝ բառը, որ մահմէտականները իրենց կրօնքից չի հեռեւողներուն կը զրուցեն. որովհետեւ իրենց դէմ հակառակող օտար աղգաց մէջ ամենէն առաջ այս կէպրերը եղան։

Այս փարէիներուն մէկը Հնդկաստանի Պոմ պայի քաղաքը, մէկ ուշիմ երիտասարդ մը, քրիստոնէական հաւատքը ընդուներ է. և նոյն հաւատոց մէջ աղէկ մը վարժուելէն ետքը՝ քահանայ ալ եղեր է. և անկէց ետքը նորէն իր կրօնակիցներուն մէջ դարձեր է. որպէս զի անոնց մէջ քրիստոնէական հաւատք քարոզէ։ Այս կրօնքիս հեռեւողներուն մէջէն քրիստոնեայ և քարոզիչ քահանայ եղող առաջինն է ասիկայ. բայց օրագիրը ասանկ յիշատակաց արժանի դիպուած մը պատմելով, որ ժամանակիս եկեղեցական պատմութեանը կարգը արձանագրուելու արժանի բան մըն է, ասոր ոչ անունը կը զրուցէ և ոչ քրիստոնեայ ըլլալուն պարագաները։

ԱՕԳԱՑԻՆ

Մեր աղգը ժամանակէ մը՝ի վեր դիտութեան յարգը բաւական ճանչնալով անոր առաջ երթալուն մէկ հատիկ միջոցները եղած դպրոցները շատցուցնելու և գտնուածները բարեկարգելու համար, մինչեւ անգամ անյուսալի տեղութիւններ ընկերութիւններ հաստատեց, և ազգիս իւրաքանչիւր անհատը իւր կարեցը չափ տրօք նպաստաւորութիւն կ'ընէ այն դպրոցներուն ու գիշեր ցերեկ ընկերութիւններն ալ կ'աշխատին որ, եղած ծախքերը ապարդիւն չի մնալով ժամանակին այն դպրոցներէն բաւական պտուղ քաղուի. և որովհետեւ օրինաւոր աշխատութիւնը բնաւ մէկ տեսն զուր չերթար, անոր համար կը յուսամք որ ընկերութիւններուն ակնկալութիւնը կը կատարի և բաղձանքներնին կը պսակի։ Բայց ես պիտի ըսեմ որ այն դպրոցներէն քաղուած պտուղները երբոր ազգիս ասօրուան օրս ունեցած ուսումնասիրութեան չափանշանց եռանդին և ծախք ըրած անհուն ստակին հետ բաղդատելու ըլլանք նէ՝ շատ պիտի ցաւիմք. որովհետեւ քաղելիք պտուղներնիս, չի պիտի վարձատրեն քաշած աշխատութիւններնիս ու ըրած ծախքերնիս։ Ասոր ալ պատճառն այն է որ, որչափ դպրոց՝ այնչափ կարգ ուսման կայ ազգիս մէջ. դասատուին մէկը մէկ դպրոցէն ելլայ նէ անոր յաջորդը կուգայ ուրիշ կարգ մը կը բռնէ ուսման. այն ալ ելլայ նէ անոր տեղը անցնողը նոյնը ընելով, աշակերտներն ալ կ'ըսկսին ձանձրանալ տասն անգամ ետ դառնալով քերականութիւններնին, աշխարհագրութիւններնին, մաթեմատիքանին, և այլն. վերջապէս կը յուսահատին բան սորվելնուն՝ կ'ելլան դպրոցէն կիսկատար. անոր համար ալ շատերը ետքը խեղճ կ'ըլլան։ Այս գէշութենէն՝ի զատ ուրիշ գէշութիւն մըն ալ կայ մէկ քանի դպրոցներուն մէջ։ Հարկաւոր եղած ուսմունքները ետ ձգելով, հարկաւոր չեղածը կ'ըսկսին առաջ տանելու ջանք ընել։ Կամ առաջ որը սորվիլ հարկաւոր է նէ, այն ձգել ուրիշ բան սորվիլ։ Օրինակի համար, դպրոց կայ որ՝ պատմութիւն դաս չի տար որ պինդ հարկաւոր է աշակերտաց, անոր տեղը դաղղիերէն՝ անգղիերէն դաս կուտայ երկուքը մէկ տեղ, որ այս երկու լեզուին առաջինը պատմութեան դասը խանգարելու չափ հարկաւոր չէ, երկրորդը մեր ազգին բնաւ հարկաւոր չէ առ այժմ։ Դպրոց ալ կայ որ, մաթեմատիքական գիտութիւնը պատմաբանութենէն առաջ դաս տալը հարկաւոր ըլլալը չի գիտնալով, առաջ պատմաբանութիւն դաս կուտայ մաթեմատիքան ետ կը ձգէ որ, մաթեմատիքան աշակերտները, ինչպէս են Ինկիլթէռա, Իռլանտա, Բրուսիա, և Նէմցէատանի քանի մը ուրիշ տեղերը, այս սոսկալի պատուհասէս ազատ կը մնան։ Ինչու համար անանկ խրմուելքներուն ետեւէն խնալու է, որ քսակի վնասակար են. խելքի վնասակար են, առողջութեան վնասակար են. և մարդս մարմնոյն ասանկ սոսկալի ախտերու յարմարութիւն կուտան։ Այսքան վնասներու դէմ թնչ օգուտ ունին, որ այն օգտին խաթերը համար շատ մարդիկ այսքան վնասներու և փառանգներու իրենց անձը մատնելու յանձնառու կ'ըլլան։ Բայց թէպէտ կարգնցընելու վատանգի մէջ կամաւ ինքը զինք տալու մարդոց թէպէտ համոզելու համար խօսք գտնելու՝ ճարտասանական արուեստը կանոն չէ՞ տուած։

Արդարութենն թիթեղ երթալնին առաջին օրը ոչ գեղ ոչ մարդ ու ոչ մինչեւ անդամ ծառ մը տեսանք երկրորդ օրը մայրով ծածկած լեռերէ անցանք բայց երրորդ ու չորրորդ օրերը գեղեցիկ բայց շատ ուշաբոյր ձորերու մէջէ անցանք՝ ուրաղ փարիլու բաղդատելով բուսոց աճումը ամիսի մը չափ ետ էր մնացեր. հոս տեղերը երկրագործութիւնը շատ գիժաբին կերպերով կ'ըլլայ. մէկ արօրին տաս տասներկու զոյգ եղ կը ձգեն ու ամէն մէկ զոյգին հետ մարդ մը կ'երթայ. եղն ու դամէշը ջրիի նման կռնակով կը բեռնուն սրեն. Դարսէն մինչեւ Թիթիլիզ դաշտավայրը շատ բարետեսիլ է բարձր անտառներ կան ու կաղնին, տանձենին, խնձորենին, շլարենին, մարմենին, էլակը. ընկուզենին, ծիրանենին ու գեղձենին բնական պարտէզներ կազմած են, շատ այգիներ կան ու գինին աղէկ է. Թիթիլիզը բոլոր ժողովուրդը ազգութեան մէջէ. հայերը եօթը եկեղեցի ունին ու եպիսկոպոսնին ենթակայութիւնն կուրծքին վրայ նամակ մը կը դնէ որով սուրբ Պետրոս առաքեալը կ'աղերսէ արքայութեան դռունէն ներս ընդունելու համար (1)։

(1) Ասանկ նամակ՝ մեր մէջը լսուած չէ՝։ Լաւ նման առերութիւն կայ, որ աղիսիհանան ենթէնէրոյ էտրթէրի էրայ նէլոյ էլ դիրէն, որոնց էրայ խալէլուրեան պարիզ պոպէ է, ըսել ուզելով որ այն ենթէնէալը մինչեւ իր մահուան պրէնը խալէալ էրէլին հաւապէը որպէն լի հանէց։ Բահանայէ և ասելի բարդ ապրիճան էլէդէյանայ յէտէն ալ՝ մէլ Բուզլի մը կոպան. որոն մէջ ըրս ասելարանին առաջին գրուածի է. ըսել ուզելով որ՝ այն ենթէնէալները մինչեւ՝ի մահ ապրուածային բանը ըլ՝ կապարելով և ըլ՝ ֆաշրելով յէտէ լյգելօյ։ Ասոնց երկուքն ալ՝ Պեարրու ասաֆելոյ յանկնարարանի Բուզլի գրել լի՝։ Հոգեայն հանայ ազօրէ ըրած պրենէրս մրայ՝ ասենայն արքոյ բաշելիսուրիւնը ինչ մաղրիմ։

Պիպի ղարանայուի։

Լեռնոտ Գարունն ահա գալիս է մեզ մոտ։ Ամենուրեք ինչպես ասում է ժողովրդական հանելուկը, ինչպես ասում է ամենուրեք ինչպես ասում է ամենուրեք։ Ամենուրեք ինչպես ասում է ամենուրեք։ Ամենուրեք ինչպես ասում է ամենուրեք։

կաշը հատնելովը ինկաւ. և մէկ ծխնելոյզի մը վրայ էջմիշ եղաւ մնաց. և Պ. Կօտառին նստարանը պատին և ծխնելոյզին սղկրդելով վար ինջնալով՝ կըղմինդրներ (քիրէմիտներ) ալ տեղէն խախտեց, որ մարդուն գլխուն վրայ կ'ինային։ Պ. Կօտառ տնեղուն վրայ մնաց. և տանիսէ տանիս երթալով բաները յաջողեցաւ, որ մէկ պատուհանէ մը ներս մըտաւ. և քանի մը տեղը սղկրդելով՝ այնքանով ազատեցաւ։ Աբիկայ տեսնողները՝ մինչեւ որ Պ. Կօտառ ողջ առողջ գետին ինջաւ նէ՝ ահուդողի մէջ էին։

— Ալեքսիագրական։ Լ՝օնտառայէն Հնդկաստան երթալու երկու ճամբայ կայ. մէկը Ովկիանոսէն բուրը Ամերիկէին եղերքը պտըտելով երթալ. որ շատ հեռու ըլլալուն համար հիմայ այս ճամբով միայն Ովկիանիայի կղզիները կ'երթան։ Միւսը, որ հիմակուան բանածն է, այն է որ միջերկրական ծովէն Խաքէնտէրիէ, և անկէց ցամաքով Սիւէյիշ, և Սիւէյիշէն կարմիր ծովով ովկիանոսը ելլելով Պոմպայի կ'երթայ։ Լ՝օնտառայէն ալ Խաքէնտէրիէ երթալու ճամբան երեք է. մէկը Սուլթանդաղի ճամբով Մալթայէն անցնելով Խաքէնտէրիէ կ'երթայ։ Այս ճամբուն հեռաւորութիւնն է 363 ½ ժամ. և գացած ծախքն է 40 լիրա և 15 շէլին։ Երկրորդ ճամբան է Ինկիլթէռռայէն Ֆռանսայի Պալէ նաւահանգիստը անցնիլ։ Այս ճամբաս ալ Մալթայէն կ'անցնի. և հեռաւորութիւնն է 277 ½ ժամ. և ծախքը 27 լիրա 4 շէլին։ Երրորդ ճամբան է Բաէզլ Պասսի գաւառէն կամ Հոլանտայէն Օսդէնտա և Ֆռանքֆօռդ և Թրիէստէի ճամբով Խաքէնտէրիէ երթալ։ Այսր հեռաւորութիւնն է 269 ժամ. և ծախքը 18 ½ լիրա։ Այս երրորդ ճանապարհը թէ հեռաւորութեամբը և թէ ծախքով մէկալ երկու ճամբաներէն աղէկ է։ Մէկ ուրիշ ճամբայ մին ալ կայ որ Օսդէնտայէն և Ֆռանքֆօռդէն և Վիէնայէն Խաքէնտէրիէ կ'երթայ. ասոր ալ հեռաւորութիւնն է 271 ժամ. և ծախքը 18 լիրա 15 շէլին. (մէկ լիրան 20 շէլին է)։

Խաքէնտէրիէէն ալ Սիւէյիշ 43 ժամու ճամբայ է. և 15 լիրա ծախք ունի։ Սիւէյիշէն շոգենաւով Հնդկաստանի Պոմպայի քաղաքը 14 օրը կ'երթայ. ծախքն է 55 լիրա։ Դարձեալ, Սիւէյիշէն Հնդիքօն կղզին, որ Զինաց ծովուն մէջն է, շոգենաւով 30 օրը կ'երթայ, և 124 լիրա ծախք ունի։ Այսնչամ հաշուելով կը գտնենք, որ Լ՝օնտառայէն Խաքէնտէրիէ ամէնէն կարճ ճամբուն վրայ հաշուելով, Լ՝օնտառայէն Պոմպայի երթալու ճամբուն ծախքը կ'ըլլայ կոր 92 լիրա 5 շէլին։

— Բնական արիւծ։ Օ՝ուիցցերիի Վ՝ալէ գաւառին Արմանի տեղին վերի կողմը, որ Վ՝ալէի ապառաժուտ լեռներուն պինտ բարձրն է, և Տրամ գետին ալ կողմն է, որ Սամպրանչ գիւղին շրջակայները, յանկարծ իր տեղէն խախտեցաւ և ահագին ձայնով մը գետին վազած ձորին մէջը ինկաւ. որ գետը ամբողջ ժայռին կոտրտուքներովը լեցուեցաւ։ Մէկ խոշոր կտոր ապառաժ մը գլորելով անմիջապէս գետին եղերը հասնելով այն տեղ զարնուեցաւ, ցաթկեց միւս եղերը անցաւ. և անկէց գլորելով շատ մը տեղ գնաց։ Ռամբուն վրայ՝ երեք խարիսը մէկ տան մը պատահելով փլցուց. մէկ ուրիշ երկու խարիսը տուն մին ալ սախտեց. մէկ երկուք մին ալ յարդանոց և ախոռ կործանեց։ Կործանած առաջին տանը մէջ ուրթը հոգի կային որ ամէնքն ալ պառկեր քնացեր էին. որովհետեւ առտուան դէմ ժամ տասն և մէկին մօտ էր. որով ամէնքն ալ փլածներուն ներքին մնացին. բայց յաջորդ օրը ամէնքն ալ ողջ ելան. թէպէտ քիչ շատ վիրաւորուած էին։ Մինչ տան մէջի մարդիկը փախչելու ժամանակ ունեցան։ Խոռներուն մէջը կային չորս կով. երկու ջորի և քանի մը ոչխար. ամէնքն ալ կամ մեռան կամ սախտեցան։

— Ինձկիական։ Կովերը երբեմն մէկ հիւանդութիւն մը կ'ունենան, որ ֆռանսղները շառպոն կ'ըսեն. որով մէկ վերք մը կը հանեն. և անկէց կը մեռնին։ Ֆռանսայի Պրիուա տեղը այս հիւանդութենէս սատկած քանի մը կով թաղելու հոգ չընելով անանկ բացը թողուցեր են. և քանի մը հոգի ալ ասոնց դպչելով՝ այն դէհ հիւանդութիւնը սատկած անասուններուն մարմինէն այն մարդոց մարմինը անցեր է։ Այն ալ դիտեր են որ՝ ճանճերը այս սատկածներուն վրայ նստելէն ետքը ելլեն մարդու վրայ նստին և մարմինը կծեն նէ՝ այս կերպով ալ շառպոն հիւանդութիւնը մարդու կ'անցնի եղեր. և ասանկ ճանճերու կծելէն երկու հոգի ալ մեռեր են։ Այս հիւանդութիւնս անասուններէն մարդու կ'անցնի նէ՝ մարդոց մէջ ալ իրարմէ պըզըշկելով կըրնայ տարածիլ. որով այս ախտս կ'ըլլայ ժանտախտ ըսուած սոսկալի հիւանդութեան մէկ տեսակը։ Բսածէս կը հասկըցուի որ՝ սատկած անասունները հողու տակ ծածկելը շատ մեծ վտանգներէ ազատ պիտի պահէ մարդիկ. որովհետեւ անոնց այսպիսի մասնաւոր մէկ հիւանդութիւնը՝ սատկածը չի թաղելով, ասանկ սոսկալի բանի մը պատճառ կրնայ ըլլալ։ Մէկ տեղ մը պատահած գէշութիւնը ուրիշ տեղերուն խրատ և զգուշութիւն կ'ըլլայ, թէ որ պէտք եղած տնօրէնութիւնները՝ ի գործ դրուին նէ։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Յորենի առեւտուրը շատ հանդարտ է, գրեթէ գլխաւոր առուծախք մը չեղաւ այս օրերս դուրս խաւրուելու համար, բայց վաճառականք մէկ կողմէն Եւրոպայէն արմտեաց գէշութիւնը լսելով, միւս կողմէն անցեալ տարուան համը դեռ զգալով բերանին, ձեռքերնին ունեցած ցորեններին կ'ուզեն որ վար գիներով ձեռքերնուն չի հանեն։ Գիները գրեթէ անցեալ շաբթուան պէս է։

Ջաւարը ու Իւֆը քիչ մը սպառած է։

ԻԶՄԻՐ 12 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Այս քաղաքին վաճառատեղին վրայ այս շաբթուան Աբշալոյսը հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ։

Բաղաքիս առուտուրը պզտիկ շարժում մը ունեցաւ մեր վերջի ծանօթութենէն ետքը. ուստի կը փութամք գլխաւոր ապրանաց վրայօք համառօտ տեղեկութիւններ տալու։

Տրոն։ Ընցած շաբթու 2000 քուրձի չափ ծախուեցաւ 175—180 ղուռուշի Թայանրքի և Կէօրեսկի ապրանքը, և 185—192 ղուռուշի Պախրբինը ըստ տեսակին։ Լ՝ոնտառայի լուրերը այս ապրանքին համար յաջող չեն և գինը 40—42 շէլին կը գրեն հնարելթուիլը, որ 40 օխայէն քիչ մը աւելի է։

Ալֆօն։ Հանդարտութեան մէջ է, այսու ամենայնիւ գրեթէ 90 կողով ծախուեցաւ անցած շաբթու 86 ½—87 ղուռուշի չէքին։ Երեքշաբթի օրը անգղլիական շոգենաւով 70 մնտուկի չափ Լ՝օնտառա խրկուեցաւ. ուր տեղ հաղիւ թէ 12—12 ½ շէլինի կը ծախուի լիսպրան (144 տիրէմը)։ Իսկ Մարսիլիայի համբարանոցին մէջ (անթրբօ) 2 մնտուկ ծախուեր է 34 ֆռանքի քիլօկրամը (320 տիրէմը)։

Ռէհրի։ Օ՝ախուս առնողները 18 ½ ղուռուշէն աւելի գին չեն ուզեր վճարելու, ըստ որում Եւրոպայէն եկած լուրերը քաջալերական չեն։ Լ՝ոնտրայի գինը 8 լիրա է հնարելթուիլթը որ ինչպէս արդէն ըսինք, 40 օխայէն քիչ մը աւելի է։

Փալամուտ։ Թրեստու տեսակը 88—90 ղուռուշ է խանթարը. Անգղլոյ տեսակը 55—58, բայց առանց ծախուս առնողի։ Գիտնալ արժան է որ այս տարուան հունձը քիչ է, և անձրեւէն ալ փլասեցաւ։ Լ՝ոնտառայի նամակները 13—13 ½ լիրա կը նըշանակեն փալամուտին մէկ թոնը (806 օխան)։

Խամպէ։ Դժուարավաճառ է 240—245 ղուռուշի խանթարը։ Լ՝ոնտառայի մէջ Սօսուճային գինը՝ 6—6 ½ փէնս է լիսպրան. (12 փէնսը մէկ շէլին է)։ Լիվրբուլէն դեկտեմբերի 3էն Ն. Թ. կը գրեն թէ, նոյն շաբթուան մէջ 22,600 հակ ծախուեր է. իսկ դուրսերէն եկած բամպակաց գումարը 27,345 հակի հասեր է։ Ընդ այժմ Լ՝իվրբուլի մէջ ընդ ամենը 379,860 հակ բամպակ կայ. իսկ անցած տարի այս տոնեուան եղած պահեստը 478,830 հակի կը հասնէր։

Ալէարի բոբրդ։ Հանդարտութեան մէջ է. և նոր փոփոխութիւն մը չըստացաւ մեր վերջի առեւտրական ծանօթութենէն ետքը։

Սոսամ։ Եւրոպայի համար նաւուն մէջ աւանդելու պայմանաւ (ֆրանքպաղօրտօ) հաղիւ թէ 33 ղուռուշի կը ծախուի քիլէն, իսկ քաղաքիս մէջ քըշուելու համար 42—46 ղուռուշի առնող կը գըտնուի։

Գիւրդ։ Քիչ մնաց, և կ'ուզուի. սեւ գիտորին խանթարը 375—380 ղուռուշ է. իսկ կանանչին և ճերմակինը՝ 250։

Կոռոռ (քէմէն թօհումը)։ Երեկուան շոգենաւով Անարսիլիայէն եկած լուրերը յաջող չեն այս ապրանքին համար. և այս պատճառաւ օխան 40 փարայէն աւելի չեն ուզեր վճարել։

Աբմպէ։ Գլխաւոր փոփոխութիւն մը չեղաւ։ Ցորենին այս օրուան արժողութիւնը Եւրոպայի համար՝ նաւուն մէջ աւանդելու պայմանաւ 19—22 ½ ղուռուշ է քիլէն ըստ տեսակին։ Գարիին գինը՝ 8 ½ ղուռուշ է Քուշտասըն աւանդելու դաշամբ. իսկ Իզմիր նաւուն մէջ աւանդելու պայմանաւ 9 ½ մինչեւ 9 ղուռուշ 28 փարա ծախուեցաւ։ Անրացորեն ամենեւին չի ծախուեցաւ։ Եւրոպայէն արմտեաց վրայօք եկած լուրերը այնքան յաջող չեն։ Կոստանդնուպօլսէն կը գրեն, թէ մարացորենը կ'ուզուի Անգղլոյ համար և 30 հազար քիլէի չափ ծախու առեր են անգղլացի վաճառականները 15 ½—16 ½ ղուռուշի քիլէն։ Գարիին գինը՝ 8 ½—9 կը նշանակեն և 5—6 նաւ բեռնաւորեր են Ռէզայիրի համար։ Այլեւ ալօֆի կարծր ցորեն 15—20 հազար քիլէ գնոյ առնուեր է 22—23 ղուռուշի քիլէն Արշիպեղագոսեան քաղաքները և Յոնիական կղզիները խրկելու համար։

Մէրսին։ Պորեամպօլուի ապրանք խիստ քիչ կայ. այսօրուան արժէքը 132 ղուռուշ է հօխան։ Պրուսայի տեսակը՝ 138—140 ղուռուշի կը ծախուի։

Սուրճ (խահվէ)։ Դիւրավաճառ է ըստ տեսակին 450—490 ղուռուշի հարիւր հօխան։

Շաքար։ Հոլանտայինը 225 ղուռուշ է խանթարը. իսկ Անգղլոյ տեսակը 230—235։

Պղէղ (պիպէր)։ Կ'ուզուի, ըստ որում շատ ապրանք չի կայ. անցած շաբթու 250 քուրձ ծախուեցաւ 4 ½ ղուռուշ հօխան։

Լէղէկ (չիվիս)։ Հոլանտայինը 95 ղուռուշ կարժէ հօխան. իսկ Անգղլոյ ապրանքը 60—75։

Ուրդան կարմիր (քրմիզ)։ Պատուական ապրանքը 100—105 ղուռուշի կը ծախուի։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Պէյօղլը— Ռուսիայի հանէլէրիայի հովը կռան պաղար փարիզիէն ըսուած ֆռանսէզի մաղազան կը գրուայ ծանուցանելը— հասարակութիւնը որ Կալանդրի պարգեւ— պըրուելը— համար շատ գեղեցիկ ապրանքներ բերել տուեր է Փարիզէն այս օրերս որոնք հեպեւալներն են։ Սիւնաւոր սիրելի ու օրուրիմա ծամայոյներ, պղինձէ մեծ ու պղծիկ ու վարպեպուրիւնով շինուած աշտանակներ, պղծիկ արյաններ, ղանալան պարկերներ, դրոշներ, իրօնական նիւթերու վերաբերեալ մանր մունր բաներ։ Օ՝արիֆ անուանուներ փախփակի, ճէվիզ, ապանօղ, պղինձէ, իւղոյնէ, վարդի փախփակի, և առանց բուրդն ալ զարդարուած են ոսկեղծ հայելիներով, արծաթեղէն բաներով։ Ամպելի ու հոգոպելի դենելու ամաններ, ինչ էրկի մարդու ինչ կնկի մարդու համար մանր մունր գրծիներ, գրասեղան, իւղերն ամէն պեսակը։ Կնկան համար հոգոպելի բաներ դենելու պղծիկ զարիֆ զիլներ, ամէն պեսակ հասարակ ու ծանր խաղալիներ, փառաւոր կրնակալմ ու ոսկեղծ գէրներ, զինուորներուն համար պղծիկ անուանուներ ու ջանրաներ, օրան 25 ղուռուշ ու անկէ սուղ ջիզիպլի զինուորներ։ Հարը 100 փարայէն 5 ղուռուշ մէջը զինուորով լեցուն երկան լուղներ 6 էն 10 ղուռուշ զինուրի հեսեններ։ Թէ կիրակի օրերը և ամէն շաբաթ— մէջ պարահանդ կիրակի օրերը խամուր իշեցի բարեվայի ու պէօրէկի բոլոր պեսակը նախ— կը գտնուի ասա մաղազան։ Հարնիկի համար պալօյի համար ըմպելիքի վերաբերեալ ինչ որ ապարոր— ի նէ կ'ընեն։ Այ վերոյիշեալ ապրանքներէն ի զատ հեպեւալ ապրանքներն ալ բերել տուեր է։ Յապոնի հէջէյ, ճէյրանի, գուանդուրի ամ— ի յեանոցներ։ Ռանապարհորդի պէտ ըլլալիք ապրանքներ. այսինքն սախփանի մէջը շաբիայով անուանի, մէջը հիրիլի ջիզ մէներ, դիմայոնուն ղամաշի հագուստներ, հարը 60 65 75 ղուռուշ լախտը ամբողջ կանրիներ։ Խուրսավի ապրանքներու վերաբերեալ ալ ասոնք կան։ Դերյան, բամպակ, էօպի—ղիսմ, ասեղ, մարդոց։ Օ՝ելի, ածելի, դանակ Լայլի։ Ամենը բաներ ղանաշան ըրելիներ բոլոր պեսակ ընդելիներ, խարսալ։ Այ վերոյիլեալ բոլոր ապրանքներուն գիները կարծ են, և գարիլի գիներուն համեմատ են։

Բարեվարք հայազգի երիտասարդին մէջը Արապերէն՝ Պարսկերէն և Տաճկերէն լեզուներուն լաւ պեղեակ ըլլալուն և մանաւանդ Հայերէնի ալ բաւական պեղեկութիւն ունենալը—, հայազգի երիտասարդաց դէրին եղանակաւ յիլալ լեզուները սորվեցնելու համար Խրղլար աղասի խանը դասարան մը ունի հասարակ։ Ով որ կը բաղձայ լեզուագիտ ըլլալու և դպրոց ալ երթալու ժամանակը անցեր է նէ լաւագոյն ամանակով կրնայ նոյն դասարանը օգտիլ։

Վերոյիշեալ վարժապետին անունը պրոյոր Կարապետ ֆէզիմանչեան է։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԼՐԱԳՐԻՍ

Յովհ. Պր. Տէր Կրպ. Զամուր։
Մկրտիչ Աղաթօն։

Ի Պղծիկ Նոր խան։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻՒՀԷՆՏԻՍԵԱՆ